

УДК 343.121.4:343.102:343.132

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v2.2024.7>**Ю. Терещенко,**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ**В. Григорук,**адвокат, аспірант
Національної академії внутрішніх справ

СПЕЦИФІКА УЧАСТІ ЗАХИСНИКА ПРИ ПОВІДОМЛЕННІ НАРОДНОМУ ДЕПУТАТУ УКРАЇНИ ПРО ПІДОЗРУ У ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Вступ. У сучасному правовому просторі України захисник має важливе завдання – забезпечити захист прав, свобод та законних інтересів своїх клієнтів у кримінальному провадженні. Як свідчить практика, такими клієнтами можуть бути і народні депутати України. Права і свободи народних депутатів України є одними із фундаментальних складників демократичної системи країни. У зв'язку з цим, питання захисту їх прав і свобод викликає підвищений інтерес серед юристів, вчених та громадськості в цілому. Тому вважаємо за необхідне звернути увагу на дослідження специфіки участі захисника під час повідомлення народному депутату України про підозру у скоєнні кримінального правопорушення.

Метою наукової статті є визначення специфіки участі захисника при повідомлення народному депутату України про підозру у вчиненні кримінального правопорушення.

Виклад основного матеріалу. Дотримання засади змагальності обома сторонами кримінального провадження (сторона обвинувачення та сторона захисту) на етапі досудового розслідування є важливою складовою всього кримінального процесу.

В цьому аспекті М. А. Погорецький слушно зауважує, що вагомою «гарантією реалізації конституційного права підозрюваного, обвинуваченого на захист є участь захисника у кримінальному провадженні як суб'єкта доказування» [1, с. 480]. Така його участь виявляється через функції захисту, що є основним напрямом їхньої діяльності, який спрямований на повне або часткове спростування підозри чи обвинувачення, виявлення обставин, що можуть бути використані на користь підозрюваного (обвинуваченого) [2, с. 7]).

Визначення специфіки участі захисника при повідомлення народному депутату України про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, зумовлено висвітленням, спершу, статусу народного депутата України та порядку ведення щодо нього досудового розслідування в українському законодавстві.

Згідно із ч. 1 ст. 1 Закону України «Про статус народного депутата України» від 17 листопада 1992 року «народний депутат України є обраний відповідно до Закону України «Про вибори народних депутатів України» представник Українського народу у Верховній Раді України і упов-

новажений ним протягом строку депутатських повноважень здійснювати повноваження, передбачені Конституцією України та законами України» [3]. Фактичні та юридичні підстави для повідомлення особі про підозру закріплені у главі 22 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року (далі – КПК України). Як доцільно вказує О. В. Капліна, підозрою у кримінальному провадженні є «обгрунтоване припущення слідчого та/або прокурора про причетність особи до вчинення кримінального правопорушення, яке формалізоване у повідомленні про підозру, має бути перевірено для спростування або підтвердження» [4, с. 241].

Глава 37 (ст. 480, 481, 482-2) КПК України передбачає, що кримінальне провадження щодо народного депутата України має особливий порядок. Зокрема, письмове повідомлення про підозру здійснюється народному депутату України Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) або заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Що ж до процесуального статусу підозрюваного, то ним є особа, якій у порядку, передбаченому ст. 276–279 КПК України, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, але вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень [5].

Вчений С. Г. Кримчук влучно зауважив, що «особливості кримінального провадження щодо окремої категорії осіб представляють собою винятки з правил, встановлених окресленим конституційним принципом, які передусім потрібно розцінювати не як якусь індульгенцію, видану зако-

нодавцем тим чи іншим категоріям посадових осіб з метою відмежування їх від кримінальної відповідальності, а як певну гарантію від необгрунтованого кримінального переслідування у зв'язку зі здійсненням службових, професійних чи інших повноважень» [6, с. 150].

Вважаємо за необхідне зупинитись на окремих дискусійних питаннях щодо повідомлення народному депутату України про підозру.

Як зауважує Ю. М. Сухов, існує думка, що ст. 481 КПК України визначають спеціальною щодо ст. 36 і 37 КПК України, тобто спеціальний прокурор, не маючи процесуального статусу у відповідному кримінальному провадженні уповноважений повідомляти про підозру спеціальному суб'єкту (народному депутату України). Водночас ним слушно зазначено, що згідно з п. 15 ч. 1 КПК України прокурором є особа, яка обіймає посаду, передбачену ст. 15 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року, та діє у межах своїх повноважень. Виникнення таких повноважень у кримінальному провадженні відбувається згідно з ч. 1 ст. 37 КПК України, коли керівник відповідного органу прокуратури визначає конкретного прокурора чи групу прокурорів, які здійснюватимуть процесуальне керівництво у конкретному кримінальному провадженні після початку досудового розслідування [7, с. 2;5].

У контексті нашого дослідження слід зазначити, що аналіз ст. 37 та 481 КПК України свідчить, що Генеральний прокурор, виконувач обов'язків Генерального прокурора, заступник Генерального прокурора – керівник Спеціалізованої антикорупційної можуть виконувати функції процесуального керівництва лише від початку досудового розслідування, а не починаючи з певних його етапів. Відповідно до ч. 3 ст. 37 та ч. 3 ст. 313 КПК України заміна процесуального керівника відбувається лише через

неможливість виконання своїх повноважень прокурором: 1) не може їх здійснювати через задоволення заяви про його відвід; 2) тяжку хворобу; 3) звільнення з органу прокуратури; 4) з іншої поважної причини, що унеможливорює його участь у кримінальному провадженні; 5) у випадку вчинення незаконного рішення, дії чи бездіяльності [5]. Як доцільно вказує П. П. Андрушко, можливість уведення Генпрокурора чи його заступника до складу групи прокурорів (до якої входять прокурори нижчого рівня) – процесуальних керівників, яких раніше призначено керівником відповідного органу прокуратури, в якому перебуває кримінальне провадження, виключається через керівні повноваження Генпрокурора та його заступників. Лише керівник такого органу прокуратури має право визначати процесуальних керівників, тому зважаючи на аналіз ст. 37 та ч. 6 ст. 36 КПК України він не уповноважений приймати рішення про включення до складу такої групи своє вище керівництво [8, с. 5].

Що ж до суб'єктів повідомлення про підозру народному обранцю, то ними є виключно: 1) Генеральний прокурор; 2) виконувач обов'язків Генерального прокурора; 3) заступник Генерального прокурора – керівник Спеціалізованої антикорупційної. Окрім цього Генеральний прокурор (виконувач обов'язків Генерального прокурора), його заступник, керівник обласної прокуратури може доручити іншим прокурорам здійснити письмове повідомлення про підозру особам, визначеним ч. 1 цієї ст. 481 КПК України, у порядку, передбаченому ч. 1 і 2 ст. 278 КПК України. Незважаючи на те, що ч. 6 ст. 36 КПК України надає право першому заступнику Генерального прокурора скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови прокурорів нижчого рівня, тобто і всіх заступників Генерального прокурора (включаючи заступника Генерального про-

курора – керівника Спеціалізованої антикорупційної), у межах строків досудового розслідування, – він відповідно до вимог п. 2 ч. 1 ст. 481 КПК України не наділений правом повідомляти про підозру народному депутату України [5]. Перший заступник Генерального прокурора уповноважений повідомити про підозру народного обранця лише у таких випадках: 1) якщо отримає доручення від Генерального прокурора на здійснення цієї процесуальної дії; 2) якщо він буде виконувати обов'язки Генерального прокурора. Не належить до таких суб'єктів і тимчасово виконуючий обов'язки Генерального прокурора, адже законодавець чітко зауважив, що ним є лише виконуючий обов'язки Генерального прокурора. Зважаючи на те, що практика Європейського суду з прав людини є джерелом права під час проведення процесуальних дій як уповноваженими особами [9, с. 145–142], так і під час ініціювання проведення таких процесуальних дій захисниками, то зазначимо окрему позицію згаданого суду з цього приводу. У справі «Девеер проти Бельгії» (заява № 6903/75) від 27 лютого 1980 року Європейський суд з прав людини зауважив, що «для цілей ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод «звинувачення» може бути визначене як офіційне повідомлення, надане індивіду компетентним суб'єктом про те, що така особа підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення» [10].

Окрім того, що повідомлення про підозру народному депутату України відбувається відповідно до глави 37 КПК України слід також керуватися і главою 22 КПК України, в частині, що не суперечить главі 37 КПК України, а визначає загальні положення повідомлення про підозру особі. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 278 КПК України письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або

прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень [5].

Слід відмітити, забезпечення права на захист у разі повідомлення особі про підозру має охоплювати: а) належне забезпечення права підозрюваного мати захисника або відмовитися від нього у формі, встановленій кримінальним процесуальним законом; б) обов'язкову участь захисника в кримінальному провадженні у випадках, визначених КПК України, незалежно від волі підозрюваного; можливість залучення захисника до проведення окремої процесуальної дії, зокрема до повідомлення особі про підозру; створення стороною обвинувачення умов для реалізації підозрюваним права на самозахист поряд із професійним захистом зі сторони адвоката; недопущення обмеження права на захист; добросовісність виконання захисником своїх професійних обов'язків [11, с. 14].

Одразу після набуття особою статусу підозрюваного забезпечується участь захисника, тобто починає реалізовуватись функція захисту, яка не може існувати без функції обвинувачення і яка направлена на спростування підозри [12, с. 36].

Кримінальною процесуальною функцією захисту є обумовлений завданнями кримінального провадження напрямок діяльності підозрюваного, обвинуваченого (підсудного), засудженого, виправданого, особи, щодо якої ведеться провадження із застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, їх законних представників та захисників, спрямований на: заперечення законності та обґрунтованості кримінального переслідування; охорону особистих та майнових прав; виявлення обставин, що спростовують підозру, виправдовують обвинуваченого (підсудного), виключають або пом'якшують його відповідальність, пом'якшують покарання та інші

наслідки засудження особи; недопущення порушень та необґрунтованих обмежень прав і свобод при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження; на сприяння застосуванню інституту реабілітації [13, с. 368–369].

Залучення професійно підготовленого захисника у кримінальне провадження надає можливість підозрюваному (обвинуваченому) отримати кваліфіковану юридичну допомогу, цілком реалізувати надані йому права, більш обґрунтовано наводити обставини, що виправдовують його діяння чи пом'якшують вину, мотивувати версію, яку висунуто на власний захист [14, с. 163].

Згідно з ч. 1 ст. 276 КПК України повідомлення про підозру народному депутату України може відбутись за таких випадків: 1) наявності достатніх доказів для підозри його у вчиненні кримінального правопорушення; 2) обрання щодо нього одного з передбачених КПК України запобіжних заходів; 3) затримання його на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення. При цьому як закріплено у абз. 6 ч. 2 ст. 482-2 КПК України орган або посадові особи, які затримали народного депутата України, повідомили йому про підозру або застосували до нього запобіжний захід, зобов'язані негайно, але не пізніше 24 години з моменту вчинення таких дій, повідомити про це Голову Верховної Ради України [5]. Перелік відомостей, які має містити зміст письмового повідомлення про підозру зазначений у ст. 277 КПК України.

Зважаючи на вищевикладене, захисник зобов'язаний уважно ознайомитися з відповідним документом до того, як його підзахисний розпишеться в його отриманні, та зафіксувати всі зауваження щодо документа на зворотному боці примірника, який залишається у прокурора. Зокрема, при повідомленні особі про підозру

у вчиненні кримінального правопорушення необхідно враховувати процесуальні повноваження особи, яка здійснює таку процесуальну дію (зокрема, чи входить вона до групи прокурорів або слідчих у кримінальному провадженні, чи має службове посвідчення, термін його дії, відомості про посадову особу, яка здійснює повідомлення та (наприклад, чи відповідає інформація про службову особу, яка склала повідомлення, інформації про службову особу, яка його склала). Нерідко дата складання письмового повідомлення про підозру проставляється прокурором кульковою ручкою безпосередньо перед моментом його вручення особі та захиснику. Зважаючи на це, адвокат має реагувати, зробивши стороні обвинувачення зауваження, та зафіксувати вказане порушення у примірнику, що залишається у прокурора [15, с. 12].

Вищевикладене свідчить, що недотримання вимог законодавства про повідомлення народному депутату про підозру є наслідком не набуття ним статусу підозрюваного, зважаючи в першу чергу на такі принципи кримінального провадження як верховенство права та законність (ст. 8 і 9 КПК України).

Висновок. Підсумовуючи, слід зазначити, що специфіка участі захисника при повідомленні народному депутату України про підозру у вчиненні кримінального правопорушення полягає у виконанні ним функції захисту, враховуючи особливості правового статусу народного депутата України, вимог щодо додержання його конституційних гарантій та привілеїв. Права та обов'язки захисника в цьому контексті пов'язані з дотриманням процедури, передбаченої Кримінальним процесуальним кодексом України, та забезпеченням інтересів підозрюваного під час здійснення уповноваженими органами повідомлення про підозру народному депутату України.

Проведення досудового розслідування щодо народного депутата

України має особливий статус, оскільки це може вплинути на його діяльність як представника влади та на політичну ситуацію в країні. Тому участь захисника у цьому процесі є критичною для забезпечення досягнення справедливого судового рішення, а також відповідності дій слідчих та прокурорів закону і міжнародним стандартам прав людини.

У науковій статті досліджено специфіку участі захисника при повідомленні народному депутату України про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. Актуальність обраної теми зумовлена тим, що народні депутати України є ключовими персонами держави, які здійснюють законодавчу діяльність, завдяки делегованим їм владних повноважень українським народом, а тому захист їх прав та свобод вимагає посиленої уваги, особливо під час здійснення щодо них кримінального провадження, включаючи і повідомлення їх про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. У роботі детально розглядаються юридичні аспекти цього процесу, зокрема, правове регулювання та порядок повідомлення народного депутата про підозру. Автори провели аналіз законодавства, доктринальних джерел з питань предмета дослідження, звернулися до практики Європейського суду з прав людини. Детально розкрито питання суб'єктів, які уповноважені повідомляти народного депутата України про підозру. Автори зупинились і на визначенні дефініції функції захисту у кримінальному провадженні. Засвідчено, що залучення професійно підготовленого захисника у кримінальне провадження надає можливість підозрюваному (обвинуваченому) отримати кваліфіковану юридичну допомогу, цілком реалізувати надані йому права, більш обґрунтовано наводити

обставини, що виправдовують його діяння чи пом'якшують вину, мотивувати версію, яку висунуто на власний захист. Автори зупинилися і на висвітленні процедури участі захисника під час повідомлення народному депутату України про підозру.

За результатами дослідження, зокрема, було встановлено, що специфіка участі захисника при повідомленні народному депутату України про підозру у вчиненні кримінального правопорушення полягає у виконанні ним функції захисту, враховуючи особливості правового статусу народного депутата України, вимог щодо додержання його конституційних гарантій та привілеїв.

Ключові слова: кримінальне провадження, досудове розслідування, адвокат, народний обранець, Генеральний прокурор, процесуальна дія.

Tereshchenko Yu., Hryhoruk V. The specifics of defense counsel's participation in notifying the People's Deputy of Ukraine of suspicion of committing a criminal offense

The scientific article explores the specifics of defense counsel's involvement in notifying the People's Deputy of Ukraine of suspicion of committing a criminal offense. The relevance of the chosen topic is due to the fact that the People's Deputies of Ukraine are key figures in the state, exercising legislative functions delegated to them by the Ukrainian people. Therefore, protecting their rights and freedoms requires increased attention, especially during criminal proceedings, including notifying them of suspicion of committing a criminal offense. The paper thoroughly examines the legal aspects of this process, including legal regulation and the procedure for notifying a People's Deputy of suspicion. The authors analyze legislation, doctrinal sources related to the subject of the study, and

refer to the practice of the European Court of Human Rights. The question of who is authorized to notify a People's Deputy of Ukraine of suspicion is explored in detail. The authors also define the function of defense in criminal proceedings. It is established that involving a professionally trained defense counsel in criminal proceedings allows the suspect (accused) to receive qualified legal assistance, fully exercise their rights, provide more substantiated circumstances justifying their actions or mitigating guilt, and motivate the version put forward in their own defense. The authors also highlight the procedures for the defense counsel's participation in notifying a People's Deputy of suspicion.

The research results indicate that the specificity of defense counsel's involvement in notifying a People's Deputy of Ukraine of suspicion of committing a criminal offense lies in fulfilling their defense function, taking into account the peculiarities of the legal status of a People's Deputy of Ukraine and the requirements regarding compliance with their constitutional guarantees and privileges.

Key words: criminal proceedings, pre-trial investigation, lawyer, People's Deputy of Ukraine, Prosecutor General, procedural action.

Література

1. Погорецький М. А. Захисник – суб'єкт доказування на досудовому провадженні за чинним КПК України: проблемні питання. Актуальні питання державотворення в Україні: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23 трав. 2014 р.). Київ, 2014. С. 480–485.
2. Черненко А. П., Шиян А. Г. Захист у кримінальному процесі: конспект лекцій. ДДУВС, 2020. 153 с. URL: <https://dduvs.edu.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/2020/kpd/knl3.doc>
3. Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листоп. 1992 р. № 2790-XII. Верховна Рада

України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#n326>.

4. Капліна О. В. Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 238–242.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

6. Кримчук С. Г. До питання повідомлення про підозру окремій категорії осіб. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Випуск 6. С. 150–155.

7. Сухов Ю. М. Повідомлення про підозру спеціальному суб'єкту. Гра поза правилами: проблемні питання пред'явлення підозри спеціальному суб'єкту та її обґрунтованість. *Різні підходи до правозастосування : Наук. – практ. дискус. обговор. ключових питань правозастосування*. (Київ, 11 верес. 2017 р.). Київ, 2017. С. 2–3. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/26569b0fb3685970dcb3_file.pdf.

8. Андрушко П. П. Повідомлення про підозру спеціальному суб'єкту. Гра поза правилами: проблемні питання пред'явлення підозри спеціальному суб'єкту та її обґрунтованість. *Різні підходи до правозастосування : Наук.-практ. дискус. обговор. ключових питань правозастосування*. (Київ, 11 верес. 2017 р.). Київ, 2017. С. 2–3. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/26569b0fb3685970dcb3_file.pdf.

9. Гвоздюк В. В. Практика Європейського суду з прав людини як джерело права під час проведення слідчих (розшукових) дій. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (Київ, 19 листоп. 2020 р.). Київ, 2020. С. 142–145. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/17942>.

10. Case of Deweer v. Belgium. (Application no. 6903/75): Judgment European Court of Human Rights, 27 February 1980. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57469>.

11. Фараон О. В. Повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 20 с.

12. Гринюк В. О. Спростування стороною захисту підозри (первинного обвинувачення)... під час досудового розслідування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 34–39.

13. Гловюк І. В. Кримінально-процесуальні функції: теоретико-методологічні засади і практика реалізації : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Одеса. 2015. 602 с.

14. Адвокатура України : підручник / М. А. Погорецький, О. Г. Яновська. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 368 с.

15. Кучер В. О., Байдик О. А. Участь захисника під час повідомлення про підозру у досудовому розслідуванні. *Вісник кримінального судочинства*. № 1–2. 2021. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2021.1-2/8-27>.

